

УДК 336.647/648

Формування фінансових ресурсів підприємств України

Григораш О.В.

кандидат економічних наук, старший викладач
Університету митної справи та фінансів

Таран Н.О.

магістр
Університету митної справи та фінансів

Жданова О.М.

магістр
Університету митної справи та фінансів

Статтю присвячено аналізу формування фінансових ресурсів підприємств України. Досліджено теоретичні основи формування фінансових ресурсів підприємств, дано оцінку джерел фінансування ресурсів підприємств в Україні та проведено аналіз структури фінансових ресурсів підприємств за видами економічної діяльності.

Ключові слова: фінансові ресурси, власний капітал, залучений капітал, види економічної діяльності.

Григораш О.В., Таран Н.О., Жданова О.М. ФОРМИРОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Статья посвящена анализу формирования финансовых ресурсов предприятий Украины. Исследованы теоретические основы формирования финансовых ресурсов предприятий, дана оценка источников финансирования ресурсов предприятий в Украине и проведен анализ структуры финансовых ресурсов предприятий по видам экономической деятельности.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, собственный капитал, привлеченный капитал, виды экономической деятельности.

Grygorash O.V., Taran N.O., Zhdanova O.M. THE FORMATION OF FINANCIAL RESOURCES OF UKRAINIAN ENTERPRISES

The article is devoted to the analysis of the formation of financial resources of Ukrainian enterprises. The theoretical bases of formation of financial resources of the enterprises is explored, the estimation of sources of enterprises' resources financing in Ukraine is done and the analysis of the structure of financial resources of Ukrainian enterprises by types of economic activity is made.

Keywords: financial resources, own capital, attracted capital, types of economic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток ринкових відносин в Україні відбувався на тлі постійної нестачі фінансових ресурсів у значної кількості суб'єктів підприємницької діяльності. Нестабільність національної валюти, розгортання інфляційних процесів, недосконалість бюджетно-податкової політики, скорочення власних ресурсів через збиткову діяльність, недоступність кредитних ресурсів через їх високу вартість, загострення економічної та політичної кризи та інші фактори здійснюють негативний вплив на ефективність господарської діяльності підприємств України. Відсутність фінансових ресурсів у необхідному обсязі спричинює порушення платіжної дисципліни та зниження рівня фінансової стійкості підприємств, а отже, і національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування і використання фінансових ресурсів підприємств присвячено публікації вітчизняних та зарубіжних учених. Особливої уваги заслуговують наукові праці І.О. Бланка, М.Д. Білик, І.В. Зятковського, О.Д. Василика, Л.О. Лігоненко, В.М. Опаріна, К.В. Павлюк, А.М. Поддєрьогіна та ін.

О. Близнюк [2] аналізує наукові підходи до класифікації джерел фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та досліджує особливості процесів їх формування. О. Петриккіна [8] характеризує методи формування фінансових ресурсів підприємств. С. Ксьондз [4] розглядає сутність фінансових ресурсів підприємств як економічної категорії, джерела формування фінансових ресурсів та моменти їхньої трансформації у фінансові потоки. О. Леось [5] досліджує проблеми

нестачі фінансових ресурсів підприємств України та способи її оптимізації з урахуванням зарубіжного досвіду. М. Рубаха [9] досліджує можливості мобілізації власного й позикового капіталу, схеми залучення фінансових ресурсів на національному фінансовому ринку шляхом випуску цінних паперів та отримання банківських кредитів. С. Домбровська [3] аналізує структуру фінансових ресурсів підприємств України у розрізі власних та позичкових коштів та її вплив на формування фінансового результату підприємств. І. Ткаченко [10] визначає основні фактори впливу на ефективність формування фінансових ресурсів підприємств та визначає можливості підвищення ефективності їх використання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим мало-дослідженим залишається питання аналізу структури фінансових ресурсів підприємств України на загальнодержавному рівні у розрізі видів економічної діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз формування фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

1. Дослідити теоретичні засади формування фінансових ресурсів підприємств.
2. Оцінити джерела фінансування капіталу підприємств в Україні.
3. Проаналізувати структуру фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти.

Власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, які належать йому на правах володіння, користування та розпорядження, тобто перебувають у його власності й використовуються суб'єктом господарювання для формування частини активів безстроково на безоплатній, безповоротній основі [9].

Застосування власних фінансових ресурсів має низку переваг, зокрема забезпечення вищого рівня фінансової незалежності, ліквідності та платоспроможності, а також прибутковості завдяки економії на сплаті позикового процента. Разом із позитивними аспектами застосування власного капіталу слід звернути увагу на те, що він обмежує можливості підприємства у залученні додаткових ресурсів

для підвищення рентабельності та використання ефекту податкової парасольки [9].

Залучені кошти представлені отриманими на фінансовому ринку короткостроковими та довгостроковими кредитами. Поряд із можливістю необмеженого доступу до кредитних коштів як позитивною стороною використання залученого капіталу, умови його отримання (зокрема, термін кредитування, відсоткова ставка) можуть бути досить обтяжливими для суб'єктів господарювання [2], що зменшує інтерес до залучення фінансових ресурсів такого виду.

На процес формування і використання фінансових ресурсів суб'єктами господарювання чинять вплив як внутрішні фактори (фінансова політика підприємства), так і зовнішні умови (бюджетно-податкова політика держави та стан економічного розвитку). До внутрішніх відносять: організацію управління фінансовими ресурсами, налагодження зв'язку збуту з виробництвом, якість фінансового, податкового та управлінського обліку, цінову політику, аналіз цін конкурентів, якість системи маркетингу, кваліфікацію та мотивацію персоналу. Зовнішніми чинниками впливу на фінансові ресурси підприємств вважають: правове поле, соціально-економічний і політичний стан, рівень інфляції, рівень регульованості цін на ресурси [3, с. 50].

Ефективність функціонування підприємств у довгостроковому періоді, високі темпи їх розвитку та підвищення конкурентоспроможності великою мірою визначаються рівнем використання фінансових ресурсів, тому одним із найважливіших напрямів фінансової політики підприємств на сучасному етапі є формування стратегії забезпечення фінансовими ресурсами, яка повинна бути спрямована на забезпечення високих темпів зростання прибутку, мінімізацію фінансових ризиків, забезпечення необхідного рівня ліквідності [10, с. 47].

Формування фінансових ресурсів підприємств відбувається у разі застосування таких підходів:

1. Суб'єкти господарювання самостійно визначають способи формування фінансових ресурсів на напрями їх використання у межах чинного законодавства.

2. Суб'єкти господарювання самостійно визначають способи формування фінансових ресурсів на напрями їх використання у межах установлених державою бюджетно-податкових важелів регулювання економіки.

3. Способи формування фінансових ресурсів на напрями їх використання визна-

чаються законодавчо встановленими вимогами до організації роботи суб'єктів підприємництва різних форм господарювання та видів економічної діяльності [5, с. 125].

Одним із завдань фінансової політики кожного підприємства є визначення оптимального співвідношення між власними і залученими фінансовими ресурсами. В Україні прийнято вважати, що для забезпечення ефективної роботи фінансові ресурси підприємства мають бути представлені власними і залученими ресурсами в однаковій мірі (1:1). Слід при цьому зазначити, що такий норматив є досить умовним, оскільки оптимальність співвідношення власного і залученого капіталу визначається низкою факторів, зокрема етапом розвитку підприємства (новостворена фірма чи фінансово стійка, здатна самостійно регулювати фінансові потоки), видом економічної діяльності, в якому започатковано підприємства, і насамкінець, стратегією його розвитку.

Проведемо аналіз структури фінансових ресурсів підприємств України. Структура фінансових ресурсів підприємств України представлена на рис. 1.

Аналізуючи дані рисунку, можна відзначити, що структура фінансових ресурсів підприємств України в 2012–2016 рр. носила сталий характер. Найбільша частка припадає на поточні зобов'язання та забезпечення – майже половина фінансових ресурсів. Має місце тенденція до збільшення їхньої частки. При цьому близько п'ятої частини ресурсів залучається на довгостроковий період (більше року). В умовах нестабільності національної валюти довгострокове кредитування характеризується як ризикове. Разом із тим

скорочується частка власного капіталу – з 36% у 2012 р. до 31% у 2016 р. Підприємства уникають ризику за рахунок власних коштів.

Для підтвердження тези про необхідність урахування виду економічної діяльності під час визначення співвідношення між власним і залученим капіталом розглянемо структуру фінансових ресурсів підприємств України чотирьох видів економічної діяльності, які формують близько 80% обсягу реалізованої продукції (сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, будівництво, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів). Результати аналізу представлено в табл. 1.

За даними табл. 1 можна зробити висновок, що протягом 2012–2016 рр. загальний обсяг фінансових ресурсів мав тенденцію до скорочення на підприємствах, що працюють у сільському господарстві, та задіяних у будівництві.

У 2012 р. структура фінансових ресурсів підприємств за видами економічної діяльності значно відрізнялася. Так, підприємства промисловості і сільського господарства характеризуються високою часткою власного капіталу – 40,1% та 54,3% відповідно. Будівельні та торгові підприємства володіють майже

незначною часткою фінансових ресурсів: 12,1% та 9,6% відповідно. Зазвичай будівельні та торгові підприємства за розмірами відповідають критеріям суб'єктів малого підприємства. Отже, під час реєстрації суб'єкта господарювання не виникає необхідності у значному обсязі статутного капіталу.

У 2014 р. частка власного капіталу у підприємств усіх аналізованих видів економічної діяльності має тенденцію до скорочення.

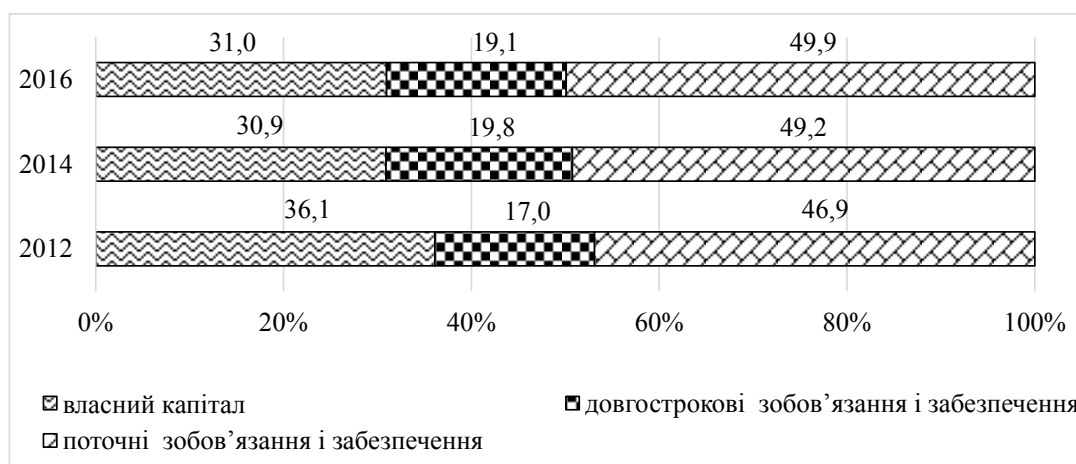

Рис. 1. Структура фінансових ресурсів підприємств України в 2012–2016 рр.

Джерело: складено авторами за даними [8]

Таблиця 1

Структура фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності

Показники	сільське, лісове та рибне господарство						промисловість					
	2012		2014		2016		2012		2014		2016	
	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%
власний капітал	148,1	54,3	163,9	42,0	6,3	32,8	680,4	40,1	579,2	36,5	499,9	19,9
довгострокові зобов'язання і забезпечення	33,6	12,3	63,0	16,1	3,0	15,4	305,3	18,0	317,9	20,1	506,4	20,2
поточні зобов'язання і забезпечення	91,3	33,4	163,6	41,9	9,9	51,8	711,5	41,9	688,3	43,4	1500,7	59,9
Разом	273,0	100,0	390,5	100,0	19,2	100,0	1697,2	100,0	1585,5	100,0	2507,0	100,0
	будівництво						оптова та роздрібна торгівля; ремонт					
Показники	2012		2014		2016		2012		2014		2016	
	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%	млрд- грн.	%
власний капітал	29,5	12,1	3,1	1,4	2,1	1,5	106,5	9,6	-24,0	-2,8	-12,1	-1,2
довгострокові зобов'язання і забезпечення	60,9	25,0	72,8	32,1	43,8	30,6	151,8	13,7	149,3	17,3	201,0	19,1
поточні зобов'язання і забезпечення	153,3	62,9	151,0	66,6	97,2	67,9	848,2	76,7	736,5	85,5	860,7	82,0
Разом	243,7	100,0	226,9	100,0	143,2	100,0	1106,6	100,0	861,8	100,0	1049,6	100,0

Джерело: складено авторами за даними [8]

Так, порівняно з 2012 р. на підприємствах сфери будівництва частка власного капіталу скоротилася з 12,1% до 1,4%. Торговельні підприємства перейшли на повне фінансування за рахунок залучених джерел. Це пояснюється різким здешевленням національної валюти та недостатністю власних коштів для ведення господарської діяльності. Будівельні підприємства при цьому наростили довгострокові зобов'язання, торговельні – поточні зобов'язання і забезпечення.

У 2016 р. структура фінансових ресурсів підприємств у сільському господарстві та промисловості значно змінилася. Якщо частка довгострокових зобов'язань залишилася майже на тому ж рівні, що й у 2014 р., питома вага власного капіталу значно скоротилася за рахунок зростання поточних зобов'язань з 41,9 % до 51,8%. На тлі загального скорочення обсягів господарської діяльності сільськогосподарських підприємств темп зростання поточних зобов'язань перевищив темп зростання власного капіталу. Підприємства промисловості, навпаки, наростили обсяги господарської діяльності, збільшивши обсяг фінансових ресурсів з 1 585,5 млрд. грн. у 2014 р. до 2 507,0 млрд. грн. у 2016 р. При цьому обсяг власного капіталу скоротився на 13%, до 499,9 млрд. грн., а обсяг поточних зобов'язань зріс на 118% і становив 1 500,5 млрд. грн. у 2016 р., що призвело до скорочення частки власного капіталу з 36,5% у 2014 р. до 19,9%, та зростання частки поточних зобов'язань із 43,4% у 2014 р. до 59,9% у 2016 р.

Висновки з цього дослідження. Відповідно до поставленої мети, у статті проведено аналіз формування фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності.

У результаті дослідження теоретичних засад формування фінансових ресурсів підприємств визначено, що фінансові ресурси підприємств формують власні і залучені кошти.

Оцінка джерел фінансування ресурсів підприємств в Україні дала змогу виявити, що протягом 2012–2016 рр. у структурі фінансових ресурсів переважали поточні зобов'язання і забезпечення (близько 50%), третина припадає на власний капітал, але його частка має тенденцію до скорочення.

Аналіз структури фінансових ресурсів підприємств України за видами економічної діяльності показав, що у сільському, лісовому та рибному господарстві і промисловості до 2014 р. переважав власний капітал, з 2016 р. підприємства почали залучати більше поточних зобов'язань, які стали домінуючою часткою у структурі фінансових ресурсів. У будівництві і торгівлі поточні зобов'язання і забезпечення також переважали над власними коштами протягом 2012–2014 рр.

Для раціонального формування та використання фінансових ресурсів доцільно врахувати такі рекомендації [6, с. 80]:

- у тактичному аспекті: притримуватися необхідного рівня платоспроможності та ліквідності для покриття поточних зобов'язань, економного використання фінансових ресурсів, ведення контролю над виробництвом та збутом для підвищення рівня рентабельності;
- у стратегічному аспекті: вибір оптимальної структури власних та позичкових коштів для підтримки платоспроможності у довгостроковому періоді.

Подальші дослідження цієї теми можуть бути спрямовані на оцінку ефективності використання фінансових ресурсів підприємств за видами економічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент : [навч. курс] / І.О. Бланк – К. : Ніка-Центр, Ельга, 2006. – 528 с.
2. Близнюк О.П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства / О.П. Близнюк, А.П. Горпинченко // Вісник Міжнародного слов'янського університету. Економічні науки. – 2012. – Т. 15. – № 2. – С. 52–58.
3. Домбровська С.О. Тенденції системи формування фінансових ресурсів підприємств України та шляхи її вдосконалення / С.О. Домбровська // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Економіка, політологія, історія. – 2015. – № 2(222). – С. 42–54.
4. Ксьондз С.М. Проблеми формування фінансових ресурсів підприємств / С.М. Ксьондз, О.В. Сапригіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/105.pdf.
5. Леось О. Механізми формування фінансових ресурсів підприємств / О. Леось, І. Коваль // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 1(16). – С. 119–126.
6. Малій О.Г. Фінансові ресурси підприємств та джерела їх формування: теоретичні аспекти / О.Г. Малій // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 2. – С. 71–74.

7. Петрикiна О.В. Методи формування фiнансових ресурсiв пiдприємства / О.В. Петрикiна, В.І. Матвiйчук // Актуальнi проблеми економічного і соціального розвитку регіону : збiрник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції : у 2-х т. Т. 2. – Красноармійськ : КІІ ДонНТУ, 2011. – С. 112–115.
8. Розвиток підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Рубаха М.В. Методи мобілізації фiнансових ресурсiв суб'єктами господарювання на фiнансовому ринку України / М.В. Рубаха // Актуальнi проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – Вип. 7. – Т. 1. – С. 122–130.
10. Ткаченко І.П. Фiнансові ресурси підприємств: управління ефективністю формування та використання / І.П. Ткаченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 19. – С. 46–52.
11. Фiнанси підприємств : [пiдручник] / А.М. Поддєрьогiн, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк [та ін.] ; за ред. А.М. Поддєрьогiна ; 7-е вид. – К. : КНЕУ, 2008. – 552 с.